VIRGINÁS ANDREA KOLOZSVÁRI FILMES SZAKEMBER: NÁLUNK IS LEHETNEJÓ MOZIT KÉSZÍTENI, NEMCSAK PESTEN VAGY BUKARESTBEN

Mi fán terem az erdélyi magyar film?

A magyar film napja alkalmából azt járják körül a szakemberek a Sapientia EMTE kolozsvári filmszakán, hogy létezik-e, és egyáltalán mi fán terem az erdélyi magyar film. Virginás Andrea, a szakon oktató egyetemi docens, kutatásvezető (portrénkon) a Krónikának kifejtette: voltak és vannak is magyar, román filmek, esetenként európai koprodukciók, amik Erdélyben készülnek, filmeseket is képeznek a kincses városban, azonban hiánypótló lenne egy regionális, erdélyi filmkészítő központ.

» KISS JUDIT

Létezik-e erdélyi magyar film, és ha igen, tulajdonképpen mi is az? – ezt a kérdéskört járja körül a magyar film napja, április 30. alkalmából a Sapientia EMTE kolozsvári kara által szervezett pénteki műhelykonferencia. Az erdélyi magyar fotó- és mozgókép-művészet az analóg–digitális korszakhatáron című előadássorozatot – amely kapcsolódik a Kari Nyílt Napokhoz is – bárki követheti online, részletek és leírások a Facebook-eseménynél találhatók. Virginás Andrea, a Sapientia kolozsvári filmművészet, fotóművészet, média szakán oktató egyetemi docens, kutatásvezető megkeresésünkre elmondta, a témában folytatott, 2019-ben elkezdett kutatásukat, projektjüket akadályozta a járvány, a mostani előadássorozat ennek záróeseménye lesz. „A cél az volt, hogy körüljárjuk: az 1980-as évektől kezdődően napjainkig milyen folyamatok figyelhetőek meg az erdélyi film- és fotóművészetben. Erdélyben az elmúlt negyven évben nagyjátékfilmet főként bérmunkában forgattak, alapvetően dokumentumfilmek és kisjátékfilmek készültek. Ezeket a folyamatokat vizsgálták az előadássorozat előadói” – mondta Virginás Andrea. Kifejtette, a kutatásban az 1980-as éveknél korábbra kellett visszanyúlniuk, hiszen az erdélyi filmgyártás számos folyamata az 1960-as évek végén, 1970-es évek elején indult el. A mostani, a Kutatási Programok Intézete által szervezett műhelykonferencia előadói körül van, aki például az erdélyi fotótörténetet vizsgálta egy család történetén keresztül, ahol már a negyedik generáció fotózik, hasonló témákat, hasonló felszerelésekkel.

Törésvonalon fekszik az erdélyi film

Virginás Andrea elméletibb keretezést vizsgál előadásában, azt, hogy mi is tulajdonképpen az erdélyi magyar film. „Európában a filmtörténeteket nemzeti keretek közt képzelik el. Ilyen értelemben az erdélyi olyan filmtörténet lenne, ami 1948-ig magyar, azon belül is időnként román, időnként magyar. 1948 után egyértelműen román a finanszírozás szempontjából. Hiszen finanszírozás felől nézvést is meg szokás állapítani egy filmnek a nemzetiségét, nemcsak az számít, hogy hol készítették, milyen etnikumú emberek” – mondta az egyetemi docens. Úgy fogalmazott, ha a tőke felől nézzük, akkor a 2000-es évektől kezdve az Erdélyben forgatott filmekben egyenlő arányban van román és magyar tőke. „Az erdélyi film nagyon érdekes képződmény, de persze nem példa nélküli, hiszen regionális filmkánonok léteznek Európában máshol is. Külön érdekessége, hogy egyfajta törésvonalon fekszik, ami két nagy nemzeti történelemképnek az ütközése” – mondta Virginás Andrea. Arról is szólt, hogy ha nemzeti fogalmakban gondolkodunk, akkor fantasztikus lehetőséget nyújt Erdély arra, hogy egyik és másik nemzeti közösség is elgondolkodjon önmagáról, az egymással való párbeszéd esélyeiről. Ha félretesszük a nemzeti kategóriákat, akkor kulturálisan, történelmileg, természet, épített örökség szempontjából is az egyik legdiverzebb hely Erdély, ahol Közép-Európa és a Balkán, az ortodoxia és a katolicizmus találkozik, csak Kolozsváron rengeteg felekezet templomába lehetne menni filmezni – mutatott rá. „Ez a hatalmas ereje ennek a régiónak, viszont az látszik, hogy noha ezek mind-mind adottságai Erdélynek, nálunk sokkal kevésbé sokszínű és izgalmas történelmi régiók jobban kihasználják adottságaikat filmkészítés szempontjából. Itt úgy tűnik, mintha nem ismernék fel a döntéshozók, micsoda lehetőség ez a 21. században: elképesztő kulturális gazdagság van. Kutatási projektünknek az is a célja volt, hogy felmutassuk, voltak és vannak is hol magyar, hol román filmek, esetenként nagy európai koprodukciók, amik Erdélyben készülnek” – mondta Virginás Andrea, hozzátéve, ezeket az alkotásokat általában a TIFF-en (Nemzetközi Transilvania Filmfesztivál) mutatják be, helyi színészek is játszanak bennük, de az alkotások a nagyközönség figyelmét gyakorta elkerülik.

Óriási a szerepe a filmkészítők erdélyi képzésének

Az egyetemi oktató arra is rámutatott: kutatási projektjük azt is körüljárja, hogy tulajdonképpen mi az, ami itt Erdélyben filmgyártásnak, filmkészítésnek nevezhető, másfelől sugallni szeretnék, hogy itt olyan erőforrások vannak, amiket teoretizálni is lehet, de legfőképpen kihasználni kéne. Kérdésünkre, hogy a filmkészítők kolozsvári képzésének milyen szerepe van ebben a folyamatban, Virginás Andrea azt mondta: nagyon nagy. „Van is erre vonatkozóan egy adatbázis, amit Tóth Orsolya mutat be. Amióta 2003-ban elindult a Sapientia filmszaka, és néhány évre rá a Babeș–Bolyai Tudományegyetemen a filmes képzés, számszerűen két és félszer annyi dokumentumfilm és kisjátékfilm készült el, mint azelőtt” – mondta Virginás Andrea. Úgy fogalmazott, ezek a képzések vonzani tudják a tehetségeket, a világon mindenhol ez a szerepe a filmfőiskoláknak: becsatornázzák a tehetségeket, ha okosan, jól működtetik az intézményeket. „A legnagyobb gond viszont, hogy a képzés is egy búvópatak, ami valahol elvesz: nagyon sok tehetséges diák kerül ki, akik elvégzik a filmes képzést, de ha a szakmában akarnak dolgozni, kénytelenek máshová menni tovább, Budapestre vagy Bukarestbe (és ezzel foglalkozik kutatócsoportunkban Incze Kata), mert itt nem létezik regionális filmközpont, tévés központ vagy websorozat-központ. „Ez nincsen jól, mert itt ugyanolyan izgalmas filmeket lehetne készíteni, mint esetenként Bukarestben vagy Budapesten” – mondta Virginás Andrea. Hangsúlyozta, hiánypótló lenne egy erdélyi filmkészítő központ. „Korábban elindított ugyan egy kezdeményezést a TIFF Kolozsváron, létrehozták a Transilvania Film Fundot egyfajta erdélyi filmalapként, a Kolozs megyei tanács finanszírozta volna. Pár éve indította a TIFF-el együttműködésben a Kolozs megyei tanács a Lomb-tetőn található CREIC (Kreatív Iparok Regionális Kiválósági Központja) stúdióját, ahol a TIFF alatt ingyen ki lehetett próbálni a filmkészítést a forgatókönyvírástól a vágásig, a projekt azonban elakadt. „Ez hatalmas stúdiórendszerként épült fel, de nincsen kihasználva, nem működik, ott áll üresen. Tehát nem mondhatjuk, hogy nem történtek próbálkozások, de hamvukba holtak. Ha gyártástörténetileg vizsgájuk: az effajta regionális filmközpontokat általában a helyi vezetés finanszírozza, ritka az, hogy a központi kormányok. Ugyanakkor kereskedelmi jellegű befektetésekre is szükség lenne” – mondta Virginás Andrea.

Hiánypótló háttér szükségeltetik

Az erdélyi film működéséhez, létezéséhez hiánypótló háttér szükségeltetik, egy regionális filmalap, ami a stúdiót, pénzforrást, pályázási lehetőségeket fedné le és az ideális az lenne, ha nem függene sem Budapesttől, sem Bukaresttől – vélekedik Virginás Andrea. „Vagyis függhet, de teljesen normális körülményekre való függésről beszélek, olyanról, ami nem akadályozza az eredményes működést. Valahogy úgy képzelem el, hogy önálló legyen. Létezik például külön lapp filmalap Finnországban, két munkatársa van, és ez a filmalap minden évben megjelenik a cannes-i filmfesztiválon. Ne is beszéljünk a katalán vagy baszk filmalapról millió eurós éves költségvetéssel” – mutatott rá. Mint magyarázta, Spanyolországban nem az van, hogy a spanyol filmalap egy részét baszk filmalapnak hívják, hanem a baszk régiónak van saját filmalapja, amit a baszk kormányzat hoz létre. Ez az alap is pályázik mindenfelé. Ugyanakkor helyi befektetés is kell egy ilyen regionális központhoz, mert anélkül nem lehet elindulni, de egy idő után önjáróvá válhat. Virginás Andrea szerint a regionális film kérdése nem csak erdélyi kérdés, rengeteg példa van rá Európa-szerte, a baszk, katalán, tiroli minta, ahol a regionális sajátosságok szépen átkonvertálhatóak az audiovizuális kultúrába (és itt még a videójátékokról nem is beszéltünk). „Hátha a jövőben történnek csodák, és elindul a regionális erdélyi filmkészítés, és a fiatalok majd itthon tudnak filmet vagy sorozatot gyártani. Hiszen persze hogy menjenek máshová is szakmai vonalon, de fontos lenne, hogy legyen, ahová visszajöjjenek” – mondta Virginás Andrea.

» „Hátha a jövőben történnek csodák, és elindul a regionális erdélyi filmkészítés, és a fiatalok majd itthon tudnak filmet vagy sorozatot gyártani. Hiszen persze hogy menjenek máshová is szakmai vonalon, de fontos lenne, hogy legyen, ahová visszajöjjenek” – fejtette ki Virginás Andrea.

A magyar film napján a Nemzeti Filmintézet, a Nemzeti Filmarchívum és Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának támogatásával megvalósuló sorozat vetítésére kerül sor pénteken Kolozsváron: a Mészáros Márta életmű-blokkot lezáró darabot, az 1976-os Kilenc hónap című filmet láthatják az érdeklődők. Az 1975-ös Arany Medve elnyerése után az Örökbefogadást a külföldi kritika feminista filmként ünnepelte, Mészáros Márta nem tartotta annak, ennek ellenére következő rendezésével, a Kilenc hónappal még határozottabban állt ki a női önrendelkezés szabadsága mellett. A szervezők kerekasztal-beszélgetéssel tisztelegnek Mészáros Márta munkássága előtt. A magyar film napját 2018-tól ünneplik április 30-án, annak emlékére, hogy 1901-ben ezen a napon mutatták be az első magyar filmet, a Zsitkovszky Béla rendezésében készült A táncz című alkotást. A rendezvényről részletek a http://film.sapientia.ro honlapon találhatóak.

FERENCZÖDITH

Jövőt építenek. A Sapientia fotó-filmszakának végzős hallgatói államvizsgafilmjük forgatásán Kolozsvár környékén, áprilisban